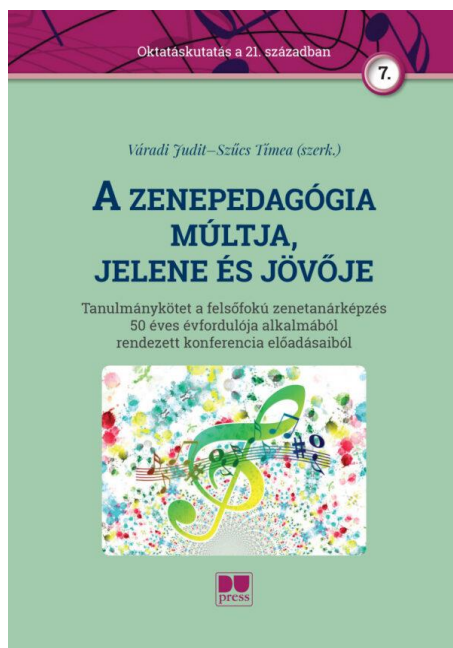

A sorozatot szerkeszti: Prof. dr. Pusztai Gabriella

A zene, a művészetek iskolai megjelenése ma különösen fontos kérdés, hiszen, ha nem vigyázunk szép lassan mindnyájan belenyugszunk abba, hogy az iskola nem más, mint a gazdaság alrendszere, beszállítója, s nincs is más funkciója, mint hibátlanul és hatékonyan működő alkatrészeket gyártani a munkaerőpiac számára. Természetesnek kezdjük tartani, hogy már csak úgy érvelhetünk a zeneoktatás fontossága mellett, ha a transzfer hatásai révén hajtott hasznokat listázzuk. A nemzetközi teljesítménymérések körüli hírverés nyomása alatt jó, ha emlékeztetjük magunkat, hogy az iskola hivatása az is, hogy az egyetemes kultúra értékeinek megértésére, a nemzeti műveltség és identitás továbbadására, valamint a közösségekben együttműködők értékteremtő aktivitására, sőt, életünk morális és ontológiai értelmezési keretének felfedezésére neveljen. Úgy érzem, a zenei nevelés egy olyan lajtorja, ami szegény, anyagelvűvé vált világunkban emlékeztet arra, hogy nemcsak nagyüzemi alkatrészek vagyunk, s amin teljes ember létünk világába kapaszkodhatunk fel. Rendkívül fontos, hogy reflektáljunk erre a gazdag kihívásra, s hogy tudományos kutatások révén tegyük ezt!

A teljes e-könyv: [A zenepedagógia múltja, jelene és jövője \(e-könyv\) – Debreceni Egyetemi Kiadó \(unideb.hu\)](https://unideb.hu)

TARTALOM

ELŐSZÓ	7
--------------	---

A zeneoktatás módszertani sajátosságai

ASZTALOS ANDREA

Énekhangképzési problémák az általános iskolai korosztályban	11
--	----

GÖNCZY LÁSZLÓ

Zenetörténet-kurzusok mint a művészeti felsőoktatás rendszerszintű tartalmi és módszertani problémáinak indikátora	20
---	----

HEGEDŰSNÉ TÓTH ZSUZSANNA

Egy innovatív zenepedagógiai módszer 3–9 évesek között	37
--	----

KOMPÁR-RÖMER JUDIT

A vonós magyar népzene oktatásának módszereiről	50
---	----

LEHOTKA ILDIKÓ

Albertné Balogh Márta: Negyedik daloskönyvem – A negyedik osztályos általános iskolai ének-zene tankönyv zenehallgatási anyaga	57
---	----

REIKORT ILDIKÓ

Zenepedagógia tradicionális és modern zenei eszközökkel – A ReikArt összművészeti megközelítés	69
---	----

SZALAI TAMÁS

Az éneklési képesség mérésére szolgáló kutatási eszközök áttekintése a zenepedagógiában	85
--	----

A zenepedagógia történeti háttére

DRAGONY GÁBOR

A népzeneoktatás múltjáról és jelenéről a művészeti nevelés tükrében	99
--	----

DUFFEK MIHÁLY

A zenetanárképzés fél évszázada – debreceni szemmel	114
---	-----

KOVÁCS GERGELY

Egyházzene és közösségteremtés: a kórusvezetők szerepe a Debreceni Református Kollégium Kántusának történetében	125
--	-----

SZÜCS TÍMEA	
Zeneoktatás az egyházi iskoláktól az alapfokú művészeti iskoláig	139
TOKODI GÁBOR	
A 18. századi mandorakéziratok, új repertoár a klasszikus gitár irodalmában	152
A zeneoktatás perspektívái	
BANDI SZABOLCS–NAGY SÁNDOR IMRE–VAS BENCE	
A zenész személyiség pedagógiai és mentálhigiénés aspektusai	171
HAUSMANN KÓRÓDY ALICE	
A zenepedagógia multidiszciplináris lehetőségei és feladatai	183
HÉJJA BELLA EMERENCIA	
Zeneművészeti szakgimnazisták családi háttérének bemutatása a családszerkezet, testvérek száma, a szülők iskolai végzettsége és a szülők gyermekükkel való kommunikációja mentén	191
PINTÉR TÜNDE KORNÉLIA	
A zenei nevelés megítélése általános iskolás tanulók körében	205
SZÉKELY CSILLA IMOLA	
Szabad improvizációs tánc komolyzenére Kokas Klára zenepedagógiájában ...	220
VASS ÉVA–DESZPOT GABRIELLA	
A teljes figyelem és a flow-élmény a gyermekeknél a Kokas-pedagógiában	230
Dimensions of music pedagogy	
MÁRIA GLOCKOVÁ	
Politics and Art	249
GOCsÁL, ÁKOS–BANDI, SZABOLCS	
An assessment of pre-service teachers' entering beliefs about the teacher's role	259
EWA PARKITA–ANNA PARKITA	
Educating future music teachers in Poland – Theoretical assumptions and examples of good practice	274
MARIA STRENACIKOVA	
Music school teacher's preparation for educating children with special needs	286
Abstracts	291
Szerzőink	303

A kötet megjelenését támogatta:

Lektorálta:

Bordás Andrea
Coca Gabriella
Duffek Mihály
Pusztai Gabriella
S. Szabó Márta
Szabó László Tamás
Szűcs Tímea
Váradi Judit

Angol nyelvi lektor:

Kovács Karolina Eszter

Borítóterv és műszaki szerkesztés:

M. Szabó Monika

© Debreceni Egyetemi Kiadó Debrecen University Press,
beleértve az egyetemi hálózaton belüli elektronikus terjesztés jogát is

ISSN 2559-8864

ISBN 978-963-318-764-7

Kiadta: a Debreceni Egyetemi Kiadó, az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja
www.dupress.hu

Felelős kiadó: Karácsony Gyöngyi

A nyomdai munkálatokat

a Debreceni Egyetem sokszorosítóüzeme végezte 2018-ban

ELŐSZÓ

„A zenepedagógia múltja, jelene és jövője” konferencia tanulmánykötetéhez

A felsőfokú zenetanárképzés 50 évvel ezelőtti megszilárdulása révén – az egyes intézmények különböző utat bejárt fejlődése ellenére – szakmai és módszertani értelemben is megalapozott képzéssel jelentkező intézményhálózat szolgálta a jövő tanárgenerációjának képzését. Az a későbbi strukturális változás, melynek eredményeképpen a tanárképző főiskolák szervezetiileg a tudományegyetemekhez kapcsolódtak, jóval kisebb hatással volt a képzés tartalmi elemeire, mint a többciklusú képzés bevezetéséről 1999-ben aláírt bolognai megállapodás.

Áttekintve a konferencia referátumait, könnyen juthatunk arra a következtetésre, hogy a zenetanárképzés múltjánál valószínűleg izgalmasabb annak jelene és jövője, az előadások döntő többsége erre fókuszált. Öröndetes, hogy a *láttelelet* felmutató előadók mellett jó néhányan mutatnak be pedagógiai kísérleti programokat, vagy adnak iránymutatást módszertani megközelítésben olyan területekről, melyek mára a periférikus létből a központi szerepbe kerültek át.

Érdemes megemlíteni azt is, hogy az alapfokú művészeti iskolák és a specializációt felvállaló köznevelési intézmények számának gyarapodása felerősített olyan képzési irányokat is, mint az egyházzene vagy a népzene. (E két művészeti területnek a felsőfokú képzésben is mély gyökerei fejlődtek az utóbbi évtizedekben.) Az egyházzenei és népzenei oktatás területét érintő előadások reális képet festenek a területek múltjáról, jelenéről és a bennük rejlő lehetőségekről.

A frissen végzett pedagógusok a mindennapi életben talán a legkevésbé felvértezettek a speciális nevelési igényű tanulókkal történő foglalkozások során. Az integrált oktatási formákban való jártasság immár a zenei nevelésben is napi szükséglet, az ehhez szükséges pedagógiai eszköztár elsajátításának a (zenei) felsőoktatásban is teret kell biztosítani. E szempontból is rendkívül hasznos a tárgyban született előadás.

Különös fénytörésben láttatja a jelen kiadás köznevelést érintő dolgozatait az a tény, hogy az Emberi Erőforrások Minisztériuma éppen idén szeptemberben bocsátotta társadalmi és szakmai vitára a Nemzeti alaptantervet, melynek végleges változata megjósolhatóan hatással lesz a zenei pedagógusképzés tartalmi elemeire is. Ez a tény minden bizonnyal új forrásokat nyit meg a szakma előtt a következő konferenciára történő felkészüléshez is.

Jó szívvel ajánlom a kötetet a zenepedagógiával foglalkozó elméleti szakembereknek és gyakorló pedagógusoknak egyaránt.

Budapest, 2018. szeptember 20.

Dr. Kutnyánszky Csaba
egyetemi tanár

Énekhangképzési problémák az általános iskolai korosztályban

ABSZTRAKT

Tanulmányom célja bemutatni egyrészt a gyermekek éneklési képességének fejlődési folyamatát a nemzetközi szakirodalomra támaszkodva, másrészt pedig a longitudinális self-study kutatásom eredményeit ismertetem, amely a gyermekhangképzési problémák, hibák és azok javítási lehetőségeinek feltárására, rendszerezésére összpontosult. Kutatásomban a dokumentum- és tartalomelemzés, a megfigyelés és a self-study módszereket alkalmaztam. A megfigyelési szakaszban 100 általános iskolás gyermek, míg a self-studyban nyolc 5–6. osztályos diák vett részt. A kutatás során négyfajta gyermekhangképzési hibát különböztettem meg. A hibák okainak, jellemvonásainak feltárása után kidolgozásra kerültek az e hangképzési problémák javítására alkalmas gyakorlat-típusok, melyek kipróbálására a longitudinális vizsgálati szakaszban került sor. Eredményességük a gyermekek énekhangképzési hibáinak javítása és az éneklési képesség fejlesztése terén bizonyítottá váltak.

Kulcsszavak: éneklés, énekhangképzés, gyermekhangképzés, hangképzési problémák

1. Bevezetés

A kodályi alapelveknek megfelelően a magyarországi zenei nevelés az énekhangra épül. Az emberi hang mindenki számára hozzáférhető hangszer, amely a zenei élménynyújtás és ismeretszerzés fontos eszköze. A hallás fejlesztésében rendkívül nagy jelentőséggel bír az éneklés, amely megalapozza a zenei írás-olvasás képességet és az erre épülő hangszertanulást. Az éneklési képesség spontán fejlődése 7–8 éves kor körül véget ér és ezen a szinten marad, ha a gyermekek nem részesülnek további rendszeres, célzott zenei képességfejlesztésben, énekhangképzés-fejlesztésben. A nyelvelsajátítással szemben a tiszta éneklés képessége nem fejlődik ki mindenkinél. Amíg a beszédfejlődés szakaszairól, zavarainak okairól számos tanulmány született, addig az éneklési képesség fejlődését akadályozó, lassító tényezők, hibák részletes feltárása tudomásom szerint eddig még nem történt meg. Kutatásom főként a gyermekek énekhangképzésének problémáira és azok fejlesztési lehetőségeire koncentrált, hiszen a fennálló énekhangképzési hibák teljes mértékben gátolják az egészséges, tiszta éneklést.

2. Elméleti háttér

2.1. Az éneklési képesség fejlődése

Csecsemőkorban a legfontosabb hangélmény a szülők – főként az anya – hangja és a saját hang észlelése, megtapasztalása. Az anya és a kisgyermek közötti hanggal való kommunikáció jól működik, még mielőtt a gyermek megtanulna beszélni. A csecsemő hangadásában egyéves kor körül válik szét az ének és a beszéd. Az éneklés kezdetben mint a hanggal való játék jelenik meg. Számos kutató megállapította, hogy a csecsemők első hangji megnyilvánulása ereszkedő glissandojellegű (Gembris 2006). A legtöbb gyermeknél az első életév végén válik lehetővé az ének és a beszéd különválasztása. A gyermekek hangjukkal való játszással fedezik fel saját hangjuk kifejezőerejét, hatását, lehetőségeit, mely 12 és 18 hónapos kor között jellemző. Dowling (1985, idézi Motte-Haber 1996) megfigyelése szerint a gőgicséléstől és a beszédétől határozottan megkülönböztethető éneklés 18 hónapos kor tájékán fedezhető fel.

A második életév folyamán a gyermekek már alkalmasak egyszerű rövid dalfrázisokat elénekelni, de ennek interpretálása még gyakran fordul improvizációba és ismétlődésekbe (Moog 1976). A dalnak egy-egy rövid részletét ragadja meg, és ezt énekelve gyakran átcúsúszik improvizálásba. A dal tanulással párhuzamosan visszaszorul az éneklésszerű spontán gőgicsélés, és a hangközök egyre jobban hasonlítanak a diatonikus hangrendszer hangközeire.

Hároméves kortól egyre jobban sikerül egy dal hallás utáni éneklése. Klanderman (1979, idézi Motte-Haber 1996) a dal tanulás folyamatának jellegzetességeit 3 és 5 éves kor között vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy ennek a korosztálynak még nehézséget okoz, ha egy dal folyamán többször ismétlődő dallamú motívumok után megváltozik a dallam iránya. Ilyenkor hajlamosak az előbbi motívumok dallamával folytatni a dalt.

A gyerekek 6-7 éves korukra alkalmassá válnak egy hallás után tanult dal helyes eléneklésére (Davidson 1994; Minkenberg 1991). Amennyiben nem találják el a megfelelő hangokat, az nem azt jelenti, hogy alkalmatlanok lennének felismerni az adott hangmagasságokat (Goetze, Cooper & Brown 1990).

Az éneklési képesség spontán fejlődése 8 éves kor körül véget ér. Általában a gyerekek erre a korra alkalmassá válnak egy dal pontos eléneklésére. További zenei instrukciók, gyakorlás – tehát zenetanulás, zenei képességek további tudatos, célzott fejlesztése – nélkül az éneklési képesség ezen a szinten reked felnőttkorra is. A nem zenész felnőttek éneklési képessége nem különbözik a 8 évesekétől (Davidson 1994; Minkenberg 1991; Gembris 2006).

2.2. Énekhangképzés gyermekkorban

Az éneklésnél ugyanazokat a hang- és artikulációs szerveinket használjuk, mint a beszédnél és az egyszerű hangok képzésénél. A különbségek mégis szembeötlők. A fo-

lyamatos beszéddel szemben az énekhang jellemzői: a kitartott zöngés hangok, a zene által meghatározott hangmagasság és hangerő, a rezonátorüregek speciális használata, ezáltal a tudatosan képzett hangszín és a zene által „diktált” légzésvezetés. A zenei énekhang hangulatokat, gondolati tartalmakat, esztétikai elképzeléseket közvetítő komplex produktum. A beszédhang, az egyszerű énekhang és a zenei énekhang képzésének központi idegrendszeri szabályozása közötti különbségek a tudomány számára egyre inkább ismertebbé válnak. Az énekhang képzése során aktiválódnak olyan agyi területek és idegpályák, amelyeket „song system”-nek, énekképzésnek is neveznek (Hirschberg és mtsai. 2013).

Bár nincs alapvető különbség a gyermek- és felnőtt hang fiziológiája között, mégis a gyermek testének növekedése, fejlődése hatással van a hangra. Két jelenség, amely befolyásolja a gyermek hangadását: a fej és a törzs méretarány-változásai, illetve a gyermek testének változásai a pubertáskor előtt. A fej és a törzs méretaránya gyerekkorban erőteljesen változik. Egy újszülöttnél ez az arány majdnem 1 : 1, de a növekedés folyamán a törzs fejlődése, növekedése erőteljesebb, mint a fejé. Egy kifejlett egyénél a fej és a törzs méretaránya 1 : 5 és 1 : 7 között van. A gyermekek hosszúnövekedése során a hangszerv is folyamatosan fejlődésen, változáson megy át. A testfejlődés időben nem teljesen egyenletesen zajlik a pubertáskorig, de messzemenően folyamatos, és eközben a hangadáshoz szükséges szervek, izmok relatíve szinkronban fejlődnek (Surján & Frint 1982; Hirschberg és mtsai. 2013). A pubertáskor előtti szakasz négy fejlődési fázisra osztható: 1. csecsemők és kisgyermekek (1–3 éves), 2. óvodás gyerekek (3–6 éves), 3. kisiskolás – alsó tagozatos – gyerekek (6–10 éves), 4. iskolás – felső tagozatos – gyerekek (10 éves kortól a pubertáskorig) (Mohr 1997). Fontos megállapítani, hogy a test nagysága és méretarányai hatással vannak a hang színére és a regiszterszerkezetére.

Az énekhang teljes szépségében akkor szólal meg, ha a légzés, a gége (a hangindítás), a rezonanciaviszonyok és az énekes zene fonetikai jelenségei is helyesen működnek. Ahogy a zenei elemek tanítása korosztályonként másfajta megközelítést kíván, ugyanúgy a hangképzésnek is minden szempontból alkalmazkodnia kell az ember életkorához.

2.3. Hangképzési zavarok vagy hangképzési hibák?

E téma tárgyalásakor különbséget kell tennünk hangképzési zavarok és a hangképzési hibák között.

Hangképzési zavarok alatt a beszédhang különösen rossz hangzását értjük, amely minden esetben károsító hatással van a beszédhangra és az énekhangra egyaránt. Ennek gyógyításához, javításához a képzett hangképzéstanáron kívül foniáter, logopédus, illetve terapeuta segítségére is feltétlenül szükség van. Hangképzési zavarokra utalhat, ha a gyermek beszédhangja jóval mélyebben szól, mint az ugyanilyen korú gyerekéké; jóval magasabban szól, mint a többi gyereké; élesen, visítva szól; túl halkán szól; túl hangosan szól; suttogva, akadozva, szinte hallhatatlanul szól; nyomottan, préselten, túlzott feszességgel szól; rekedten szól; fátyolosan szól; egyhangúan, monotonon szól.

Ezekon kívül erre utal, ha a gyermek hallhatóan, kapkodva veszi a levegőt; túl gyorsan, hadarva beszél; a beszédhang torz és érthetetlen (Fischer 1993; Mohr 1997).

Ha a gyerekek beszédhangja rekedten, préselve vagy túl mélyen szól, akkor az éneklésnél egyáltalán nem találják a hangokat. Hosszabb, tartósabb terhelés következtében az izmok teljesen elfáradhatnak, és a hangszálak komplett zárása teljesen lehetetlenné válik. Ennek következménye a levegős és erőtlen beszédhang és a kapkodó levegővétel. A hiperfunkcionális diszfónia a hangképzési zavarok leggyakoribb formája a gyerekeknél, ami a hangképző szervek túl erőteljes használatán, túlerőltetésén alapszik, melynek következtében a hangszálak állandóan túlterheltek (Surján & Frint 1982).

A hangképzési hibák esetén a hangproblémák elsősorban az énekhangban jelentkeznek, itt hallhatók jól, melynek, bár nincs nagyon veszélyes, károsító hatása a beszédhangra, de az esetek többségében megfigyelhető negatív következmény a beszédhangban is (pl. levegős énekhang – levegős, fátyolos beszédhangot is eredményezhet). Ezek a hibák megfelelő gyakorlatokkal, célzott fejlesztéssel, kitartással, türelemmel és idővel javíthatók, hangilag képzett, a gyerekhangok sajátosságait jól ismerő hangképzéstanárok, illetve kórusvezetők segítségével. Egy rekedt vagy rikácsoló hangzású gyermekhang nem természetes! A hangképzési hibák okai a következők lehetnek:

- Megbetegedés. A gyakorlás hiánya. Ha a gyerekekkel egyáltalán nem vagy csak keveset énekelünk, akkor ők nem tudnak a hangképzéssel kapcsolatban tapasztalatot szerezni. Ennek következtében a hangérzékelésnek és a hang produkálásának együttműködése nem jön létre. Pl. a hiányzó gyakorlás miatt van az, hogy a gyerekek egy része „dörmögve, morogva” énekel.
- Hibás, rossz példakép. Sok fiatal az ő popkedvence hangjának utánzásában találja meg a saját hangi kifejezési lehetőségeit. Ezt gyakran jelentős erőfeszítéssel (nyomással, préseléssel) vagy egyes rezonanciaterületek túlhangsúlyozásán keresztül (pl. izolált mellregiszter vagy nazalitás), illetve üres, gyerekes vagy durvább rekedtes hangadással éri el.
- „Magas légzés”. A belégzés többnyire a mell- és a bordaközi izmokkal történik, melynek látható jele a mellkas és a vállak felemelkedése, magasra húzása. A felső bordák megnagyobbodnak, megemelkednek, hogy több levegőt tudjon beszívni a gyerek, eközben a rekeszizom csak kicsit vagy egyáltalán nem vesz részt aktívan a légzésnél. Ennek következményei: a túl hangos belégzés; rövid lélegzet, nagyon rövid motívumra elegendő lélegzet; magas gégeállás; túl mély éneklés; kemény hangindítás; durva, rekedt és préselt hangadás.

A gyermekhangokat fokozatosan, lépésről lépésre, az életkornak megfelelően fejleszteni kell. A test lanyhasága vagy túlfeszítettsége egyaránt hangképzési problémákat eredményeznek. Központi szerepet játszik a hangképzésnél a fül, az agy és a hangképző szervek közötti harmonikus kapcsolat. Ha e három terület között nem megfelelő az együttműködés, akkor keletkeznek a hangképzésben hibák és zavarok (Mohr 1997).

3. A kutatás céljai

A kutatásomnak a céljai a következők voltak:

- A gyermekek énekhangjával, éneklési képességének fejlődéséről szóló szakirodalom feltárása és feldolgozása.
- Az általános iskolai korosztályban jelen lévő gyermekhangképzési problémák, hibák feltárása, megfigyelése és vizsgálata.
- Kidolgozni, hogy hogyan javíthatók a feltárt gyermekhangképzési problémák.
- A fejlesztő gyakorlatok kipróbálása self-study keretében.

4. Résztvevők és módszerek

A megfigyelési részben 100 általános iskolás diák, míg a self-study szakaszban, amely 2 évig tartott, 8 diák vett részt.

A szakirodalom feldolgozásához a dokumentum- és tartalomelemzés módszerét, a gyermekhangképzési problémák feltárásához a megfigyelést mint módszert alkalmaztam. A fejlesztő gyakorlatok kipróbálására, hatékonyságának tanulmányozására egy két évig tartó longitudinális self-studyban került sor.

A kutatás megfigyelési szakaszában részt vevő gyerekeket az alábbi szempontok alapján figyeltem meg, miközben ők énekeltek:

1. Testtartás (a teljes test, különös tekintettel a fej, áll, nyak, vállak, karok, hát tartása)
2. Levegővétel
3. Artikuláció (mássalhangzók, magánhangzók formálása, szájnyitás, szövegmondás)
4. Énekhang hangzása

5. Eredmények

A megfigyelések során négy énekhangképzési problémát figyeltem meg a gyerekeknél és jegyeztem fel a rájuk jellemző vonásokat, majd ezekre készítettem el a fejlesztő gyakorlatok sorozatát, amelyek a self-studyban kerültek kipróbálásra. Az alábbi négy leggyakrabban előforduló énekhangképzési hiba tehát a következő:

- Levegős hangon éneklés
- Préselt, forszírozott hangon éneklés
- Izolált mellhangon éneklés
- Morogva éneklés

5.1. Levegős, fátyolos hangon éneklés

Az énekhangképzési probléma oka ebben az esetben, hogy a hangszálak nem zárnak teljesen. A testtartást, légzést, artikulációt és az énekhang hangzását tekintve is rendellenességeket figyeltem meg, melyek együttesen, egymásra hatva okozzák a problémákat az énekhangképzésben.

A levegős hangon éneklő gyerekek testtartása petyhüdt, beesett. Légzésükre az ún. magas légzés vagy éppen az üres légzés jellemző, melyhez hiányzó levegőtámasz társult. Hiányos artikuláció, csekély ajakaktivitás és petyhüdt mimika figyelhető meg az ilyen módon éneklő gyermekeknél. Ezek következtében az énekhang hangzása levegős, fátyolos, a hangereje kicsi és intonációs problémák vannak jelen. Ezek a gyerekek gyakran csak igen rövid dallamokat tudnak elénekelni egy levegővételre.

A hibák korrigálásához először is rendbe kell tenni a testtartást. Fontos a testtartás kiegyenesítése és a belső tágasságra való odafigyelés. Ehhez elengedhetetlen a test aktivizálása mozgásokkal, mely mozgásformákra az intenzitás, élénkség és az energikusság jellemző (pl. húzómozgások, vezetett körmozgások). A légzés staccato gyakorlatokkal jól javítható, tudatosítható. A helyes légzés begyakorlásához a következő képek, képzetek is segítenek: 1. Énekelni a belégzés képzetével, de semmiképpen sem visszatartani a levegőt! Húzómozgások elképzelése, miközben a hang befelé áramlik. 2. Képzeletben a száj elé helyezett gyertya lángja nem aludhat ki énekléskor. Az artikuláció javításához a helyes szájnyitásra kell felhívni a figyelmet, tehát a szájnyitás legyen hosszú és keskeny. Az artikuláció javításához hasznosak a rágómozgások, az olyan artikulációs gyakorlatok, melyekben a hangsúly a mássalhangzók intenzitásán és fűrgességén van. Kutatásom során meggyőződtem arról is, hogy a levegős énekhang az i, e, ü magánhangzók és a b, d, g, c, r mássalhangzók kombinációiból összeállított hangképző gyakorlatokkal javíthatók a legeredményesebben. Hasznos a különböző karakterek alkalmazása, és az affektáló, drámai, energikus játék, beszéd, éneklés.

5.2. *Préselt, fűrszűrozott hangon éneklés*

Préselt hangon történő éneklés során a túl erős fűjónyomás, levegőnyomás szétfeszíti a hangszalagokat, mely recsegő hangzáshoz vezet. A préselt hangon éneklő gyerekek testtartására az alábbiak jellemzők: feszes, megfeszített test, gyakran görcsösség a vállakban, térdekben, kezekben, torokban, felhúzott vállak, magasra nyújtott és előretolt fej, előretolt áll, a fej követi a dallamot. Megfeszített görcsös hasfal. Légzésükre a túl erős levegőnyomás jellemző, mely során a fűjónyomás szétfeszíti a hangszalagokat. Tipikus jellemző a „magas légzés” és az ezzel együtt járó passzív rekeszizom. Merev arckifejezéssel énekelnek ezek a gyerekek. Az énekhangra az erőltetett és préselt hangadás, reszelőzajok, túl nagy hangerő, hiányos flexibilitás, kemény hangindítás, gyakran regisztráltatás (hangmegtörés) jellemző. A kicsi hangterjedelem, a csekély hangmagasság, intonációs problémák, hiányos fejrezonancia is a jellemző vonások közé tartoznak.

Elsőként a helyes testtartás javítása a legfontosabb. Különösen a fejtartásra kell ügyelni. Fontos az alsó állkapocs és az arcizomzat lazítása, a test lazítása mozgással (pl. járás, rázómozgások a térdből és különösen a kezekből, kicsi fejmozgások: „igen-nem”, „jobbra-balra”). A légzés helyreállításához nélkülözhetetlen a hasfal lazítása és az alábbi képzetek, képek használata: 1. a hangot „lélegeztessük”, levegőt küldeni a

hanggal, de nem kilehelni; 2. a levegő nem rekedhet el, hanem folyik, áramlik; 3. a hang puha és bársonyosan/puhán simogat. Az artikulációs gyakorlatok is hasznosak, melyekhez a legelőnyösebb magánhangzók az u, o és a leghasznosabb mássalhangzók: p, t, k, f, s, sz. Új hallási szokások kialakítása és az énekléskor alkalmazandó fejrezonancia használatának gyakoribbá tétele nagyon fontos. Lényeges elem a nagy hangerőről, fortéról való lemondás, és helyette inkább „simogatjuk” a hangot (puha, lágy hangindítás). Könnyed, játékos gyakorlatok és a lágy karakterű dalok éneklése is hasznos.

5.3. Izolált mellhangon éneklés

Ezt a hangképzési problémát a túlzott mellrezonancia használata, a mellregiszter túlhangsúlyozása okozza. A testtartásra a testi túlfeszítettség, feszes testtartás, magasra felhúzott vállak, magasra emelt fej, alsó állkapocs előretolása jellemző. A légzés felszorult, ún. magas légzés (a hangszalagok teljes rezgésének megtartása annak fizikai határa felett). Az artikulációra a túl nagy szájnyitás jellemző, amely rendkívül megtévesztő lehet, hiszen látszólag aktív, lelkes összehatást mutat. Az énekhang hangzása ebben az esetben túl hangos, túl mély, terjedelmesebb, de durvább hangzású. Ezenkívül a magas hangok hiánya jellemzi, miközben a hang megtörik a regiszterváltás területén, így nem lehetséges egy regiszterben énekelni. A hang kevésbé rugalmas és mozgékony, kevés a dinamikai és kifejezési lehetőség. Veszélyes huzamosan így énekelni, mert tartós károsodás kialakulása lehetséges az ének- és a beszédhangban egyaránt.

Ezen énekhangképzési probléma javítása esetén is az első és legfontosabb teendő a helyes testtartásra való odafigyelés, melyhez a mozgások elengedhetetlenek (pl. lendületes, lágy, folyékony mozgások, testtől elvezetett mozgások, rázó-, lazító mozgások). A légzés szempontjából fontos a mélylégzés, tudatos rekeszlégzés és ezzel együtt a rekeszizom aktiválása. Az énekhang hangzásának rendbetételéhez átmenetileg le kell mondani a mély lágéban való éneklésről, de legalábbis tilos mélyen a forte éneklés. Ajánlott a „mezza voce” és hogy az éneklés mindig pianóból induljon. A hang fejlesztése a fejregiszterből, többnyire fentről lefelé menő gyakorlatokkal: glissandogyakorlatokkal m, ng, u, o, ü hangzókkal történjen. A részrezgést elősegítő magánhangzók: i, e, ü, ö, u, o. Előnyös mássalhangzók: n, m, ng, z. Ezenkívül nagyon fontosak a hallásgyakorlatok a szép és fényes hang érzékelésének kifejlesztésére. A lágy, precíz belépések, hangindítások könnyed ásítás- és mosolyérzéssel együtt (csodálkozás, szemek területe nyitott, élő) történjenek, melyek sokat segítenek a hangzás javításában. Képek, képzetek e hangképzési hiba esetén is hasznosak lehetnek, mint pl. a hangokat egy fonálra felfűzzük; „Ha te szép és kellemes hangot akarsz énekelni, akkor ezt egy szép, vidám arcba kell ültetned”.

5.4. Morogva éneklés

Azokat a gyerekeket nevezzük „morgósoknak”, akik nem tudják a dallamot annak valódi irányának megfelelően visszaénekelni. Ezek a gyerekek a hallás, az agy és hangképző szervek közötti funkciókapcsolat hiányosságában szenvednek. Koordinációs zavar lép fel a hallás és a hangadó szerv között. A „morgósok” nem tudják felvenni együtténekléskor a hangmagasságot, légét. A „morgósoknak” három típusát különböztethetjük meg: 1. beszédlagéban éneklők; 2. hamisan éneklők; 3. mélyen éneklők (Pfordresher & Brown 2007).

A „morgósok” mindaddig nem tudják, hogy hamisan énekelnek, amíg valaki nem mondja ezt meg nekik. A hang és a hallás koordinációja a legtöbb „morgós” megtanítható, de ehhez sok idő, türelem, tapasztalat és megfelelő gyakorlatok szükségesek.

Az alábbi gyakorlatok alkalmazhatók eredményesen a morgós éneklés javítására:

- testkontaktus: a dallam irányát, hangmagasság-különbségeket kézzel mutatni kell;
- szemkontaktus: „énekelj a hangot a szemembe!”;
- hallásgyakorlatok: mély, magas;
- koncentrációs gyakorlatok: egy kis szünetet adjunk a felfogáshoz, mielőtt az adott hangot kiénekelné (meghallás – átgondolás, felfogás – éneklés);
- zűmmögő gyakorlatok alulról felfelé (pl. rakéta, lift, hegymenet-völgyemenet);
- imitációs gyakorlatok (állathangok utánzása);
- „hanglabda” hordozása, dobása, átadása;
- „együttes hang, közös hang” megtalálása.

6. Konklúzió

Összegzésképpen elmondható, hogy mind a négy e tanulmányban említett énekhangképzési hiba két éven belül eredményesen javítható a felsorolt módon a gyerekeknek. Végezetül összeszedtem, hogy hogyan szólhat és nem szólhat egy gyermek énekhangja:

Milyen az egészséges gyermekhang?

- világos színű, könnyű, vékony, fejhangszerű, lebegő, fénylő, csillogó, csengő, mozgékony, nem levegős, nem mesterkélt, nyomás nélküli, természetesen nem túl hangos, mély regiszterben könnyű

Hogyan nem szólhat a gyermekhang?

- keményen, nehézkesen, túl hangosan, sötét színezetben, fénytelenül, durván, nyersen, érdesen, levegősen, rekedten, préselve, rikácsolva, nem mozgékonyan, görcsösen, mély regiszterben túl vastagon (testesen) és ugyanakkor magas regiszterben gyéren, üresen

A közeljövőben e kutatási eredményekre alapozva a négy énekhangképzési hibára kidolgozott fejlesztési módszer nagyobb mintán is kipróbálásra kerül kétéves longitudinális kutatás keretében.

Hivatkozott irodalom

- Davidson, L. (1994). Songsinging by young and old: a development approach to music. In Aiello, R. (szerk.): *Musical perceptions* (pp. 99–130). New York, Oxford University Press.
- Fischer, P.-M. (1993). *Die Stimme des Sängers. Analyse ihrer Funktion und Leistung – Geschichte und Methodik der Stimmbildung*. Stuttgart/Weimar.
- Gembris, H. (2006). The development of musical abilities. In Colwell, R. (szerk.): *MENC handbook of musical cognition*. New York, Oxford University Press.
- Goetze, M., Cooper, N. & Brown, C. J. (1990). Singing in the general music classroom. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 104, 16–37.
- Hirschberg J., Hacki T. & Mészáros K. (2013). *Foniatríia és társtudományok*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.
- Minkenberg, H. (1991). *Das Musikerleben von Kindern im Alter von fünf bis zehn Jahren*. Frankfurt, Peter Lang.
- Mohr, A. (1997). *Handbuch der Kinderstimmgebung*. Mainz, Schott Verlag.
- Moog, H. (1976). *The musical experience of the pre-school child* (trans. C. Clarke). London, Schott.
- Motte-Haber, H. (1996). *Handbuch der Musikpsychologie*. Laaber, Laaber-Verlag.
- Pfordresher, P. Q. & Brown, S. (2007). Poor-pitch singing in the absence of „tone deafness”. *Music Perception*, 25, 95–115.
- Surján L. & Frint T. (1982). *A hangképzés zavarai, beszédzavarok*. Budapest, Medicina Könyvkiadó.